

HALİKARNAS BALIKÇISI VE AHİLİK

Derya Kılıçkaya*

Halikarnas Balıkçısı, asıl adıyla Cevat Şakir Kabaağaçlı, edebiyatımızda, roman, öykü ve denemeleriyle tanınır. Özellikle roman ve öykülerinde deniz yaşamını çok güzel bir şekilde yansıtan yazar, Bodrum'a olan düşkünlüğü nedeniyle "Halikarnas Balıkçısı" takma adını kullanır. Bodrum'un gelişmesi ve tanınması için yaşamının özellikle son dönemlerinde çok çalışır ve Anadolu uygarlığının tanınmasında önemli katkıları olur. O, araştırmalarını yaparken, sadece Ege, denizciler, süngerciler ve uygarlık tarihimizle kendini sınırlandırmaz, Türk hayat ve kültüründe önemli izler bırakan Ahilikle de ilgilenir. Eserlerinde Ahilikle ilgili önemli bilgiler vermenin yanı sıra, bu kurumla ilgili çeşitli görüşler ileri sürer. İşte biz makalemizde, Halikarnas Balıkçısı'nın Ahilikle ilgili eserlerinde, bize verdiği bilgiler üzerinde duracağız.

Ahilik ve fütüvvet sözcükleri genellikle birlikte kullanılır ve birçok araştırmacı tarafından Ahiliğin fütüvvet kaynaklı olduğu savunulur. Dolayısıyla öncelikle fütüvvet kavramını açıklamak gerekir: "*Fütüvvet; ahlâki bir mefhum olarak, daha çok tasavvufi eserlere mevzû olmuştur. Bu mânâda fütüvvet; Müslüman kardeşinin işini görmek, onun yardımında bulunmak, hata ve kusurlarını af edip, husumet ve düşmanlık beslememek, ayıp ve kusurlarını örtmek, kendisini başkasından üstün görmemek, musibete uğrayan düşman bile olsa sevinmemek gibi hasletleri ifade eder.*" (Bozyiğit, 2000: 9) Ahilik ise "*XIII. Yüzyılda Anadolu'da görülmeye başlayan ve bir süre sonra Osmanlı Devleti'nin kurulmasında önemli rol oynayan dinî-içtimaî teşkilat*" (Kazıcı, 1988: 540) olarak tanımlanabilir.

* Kocaeli Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türkdili ve Edebiyat Bölümü.

Halikarnas Balıkcısı, Ahiliğe üç eserinde değinir, bu kitapların üçü de “deneme” türündeki eserleridir. Bunlardan ilki “Hey Koca Yurt” (Halikarnas Balıkcısı, 2001), ikincisi “Merhaba Anadolu” (Halikarnas Balıkcısı A, 2002), üçüncüsü ise “Düşün Yazıları” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002) dır. Son iki eser, yazarın çeşitli yerlerde ve zamanlarda yazdığı yazıların derlenmesinden oluşur. “Merhaba Anadolu”daki yazılar Şadan Gökova tarafından, Halikarnas Balıkcısı’nın kitaplara girmemiş yazılarından derlenerek oluşturulmuştur. “Düşün Yazıları” ise Halikarnas Balıkcısı’nın Azra Erhat’a, Sabahattin Eyüboğlu’na ya da her ikisine birden hitap ederek yazdığı, deneme tarzındaki bilimsel mektuplarından oluşur. Halikarnas Balıkcısı, söz konusu üç kitabında da Ahilikten çeşitli şekillerde söz eder ve bu konu hakkında kendi düşüncelerini belirtir. Şimdi, kronolojik sırasına göre bu eserleri ele alarak Cevat Şakir’in; yani Halikarnas Balıkcısı’nın Ahilikle ilgili fikirlerini ortaya koymaya çalışalım.

AHİLİĞİN KAYNAĞI

Halikarnas Balıkcısı’nın Ahiliğin kaynağından bahsettiği tek eseri “Düşün Yazıları”dır. Söz konusu kitap, Ahilik açısından önemlidir; çünkü bu eserinde Halikarnas Balıkcısı, Ahiliğin kaynağını araştırır. Azra Erhat’ın kitaba yazdığı bir açıklama yazısında, yazarın bu konu üzerine yaptığı çalışmaların 1957 yılına dayandığı belirtilir ve onun, Ahiliğin Osmanlı döneminden önceki belirtilerini araştırdığı vurgulanır. Burada şunlar dile getirilir: “...müzik- çalışma ilişkisi ve müziğin olduğu kadar sanat ve zanaatın da dionisyak bir akım kökenine dayanışı olgusu en eski çağlardan beri süregelen iş topluluklarını araştırmaya götürmüştür Balıkcı’yi. Bu iş toplulukları bizim bugünkü sendikacılığımıza dek varır. Bunlar en eski çağlarda ne gibi din görüşlerine dayanmıştır, oradan çıkışla nereye varmışlardır; bunu araştırıp incelemeye koyulur. Bulabildiği, bulamadığı kaynaklar, bilgilerle boğuşur; baş döndürücü bir hızla oraya buraya değinir ve geçer. Aslında Halikarnas Balıkcısı, kaynaklarına çok saygılı bir kimsedir, kimden ne aldığını titizlikle belirtmek istediğini taşır; ama düşüncesinin hızlı akışında bir kaynağını, bir alıntısını bilimsel yöntemlerin ve kuralların gerektirdiği biçimde bildirirse de, koşar adım ilerlediği yol boyunca bir başka alıntısını belirtmeyi unuttur.” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 35-36) Anlaşıldığı gibi, bu kitabında Halikarnas Balıkcısı, Ahiliğin kaynağını eski çağlarda arar ve bunu kanıtlamaya çalışır; fakat görüşlerini belirtirken ne yazık ki, çoğu zaman bunları hangi kaynağa dayanarak vurguladığını belirtmez.

Halikarnas Balıkcısı, eserinde Ahilik açısından çok önemli görüşler ileri sürer. Bunlardan ilki şöyledir: “Anadolu’da Yunan deyimiyle ‘phyle’ler, yani arkadaşlıklar ve ‘phratia’lar yani kardeşlikler vardı. Bunların sonradan, yani Anadolu’ya İslamiyetin gelmesinden sonra Ahilik denilen topluluklara dönüşmüş olmaları olasılığı çoktur.” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 37) Görüldüğü gibi yazar, çok kesin bir söylemi olmasa da Ahiliğin Yunan kaynaklı

olma olasılığının çok kuvvetli olduğunu belirtiyor. Kimileri Ahilik kurumunun İran'da gelişerek Anadolu'ya geldiğini belirtir, kimileri de böyle bir şeyin olmadığını, Ahiliğin tam anlamıyla bir Türk kurumu olduğunu vurgular.* Bu konu hakkında birçok yazı kaleme alınır; fakat şimdiye kadar hiç kimse Ahiliğin Yunan kaynaklı olduğunu açıklamamıştır. Halikarnas Balıkcısı, böylece Ahilik ile Yunan kültürünü bağdaştırır ve onu ne İran kaynaklı ne de Türk olarak gösterir. Ardından kendi yorumunu yapar: “*Bence Ahiler Türklerden önce Anadolu’da bulunan ve belki de sendikaların pek ilkel biçimlerinden olan bir ‘işbirlikleri’ idi.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 40) Burada önemli olan nokta, Halikarnas Balıkcısı'nın Ahiliği Türklerden önce Anadolu'da kurulmuş olan bir kurum olarak görmesidir. Hâlbuki Ahilik teşkilatının Anadolu'da kurucusu olan Ahi Evran'ın bir Türk olduğu vurgulanır. (Kocatürk, 1986: 41) Halikarnas Balıkcısı, bu ‘phratia’ ve ‘phyle’lerin daha sonradan Ahi sözcüğüne dönüştürüldüğünü kaydeder. Bunun için iki olasılık öne sürer: “*Şunu göz önünde tutmalı ki Araplar da Anadolu’ya dışardan geldiler, orada buldukları birçok İonyen kurullara Arapça bir isim takmış olabilir, veyahut Türkler Müslümanlıkları dolayısıyla ‘phratia’ ve ‘phyle’lere bir Arap ismi takmış olabilirler.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 40) Bu açıklama Ahilik için önemlidir; çünkü Ahi sözcüğünün bir Yunan deyiminin yerine geçtiği, aslında bu sözcüğün Yunanca olduğu vurgulanıyor. Bu arada, Ahi sözcüğü Türkçe ‘akı’ sözcüğünden mi, yoksa Arapçadan mı gelmiştir konusuna** da ister istemez değinmiş olur Halikarnas Balıkcısı. Yazdıklarından Ahi sözcüğünü Arapça kabul ettiği anlaşılır.

Halikarnas Balıkcısı, eserinin ileriki sayfalarında Ahiler hakkındaki bilgisinin hangi kaynaklara dayandığını açıklar: “*Benim Ahiler hakkındaki bilgim Evliya Çelebi ile İbni Batuta’ya ve bir de ‘Anadolu’da Sendikalizm’ diye yapılan küçük bir esere dayanır.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 41) Ardından Ahiliğin hiç şüphesiz dionisyak bir örgüt olduğunu belirtir. Bütün bunlardan sonra Halikarnas Balıkcısı, bir soru sorar; fakat bu soruya kendi de cevap vermez. Soru şudur: “*Ahilik üzerine yazılan bütün kitaplar Türkçe imiş. Neye Arapça yahut Farsça yazılmadı? Celalettin Rumi bile Farsça yazıyordu ya.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 41) Bu soruya biz yanıt vermeye çalışırsak şunlar belirtilebilir. Her ne kadar Halikarnas Balıkcısı, bu görüşü paylaşmasa da, eğer Ahiliğin Türk kaynaklı olduğu kabul edilirse, Ahi teşkilatlarının, yalnız Türk şehirlerinde bulunduğu ve Türklere has olduğu görülür. (Uslu, 1982: 33) Bu açıdan bakıldığında, kitapların Türkçe yazılması çok normaldir; fakat bunun tam aksini savunanlar da vardır. Onlara göre, Ahilik İran'da ortaya çıktı, daha sonra, Ahi Evran tarafından Anadolu'ya getirildi. Bu bakış açısıyla değerlendirildiğinde ise gerçekten Halikarnas Balıkcısı'nın sorusu yanıtızsız kalmaktadır. Yazar, daha sonra “*Bu sendikal teşekküllerden bankacılığın da çıkıp çıkmadığını bilmiyorum.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 41) diyerek bu konuda da bir soru işareti bırakır ve bir noktaya daha dikkat çeker. Ona göre, Ahilik Türkler, Bizans'ın elinde bulunan Anadolu'ya geldikleri zaman gelişmiştir; yani Ahiliğin Anadolu'da Türklerden önce var olduğunu vurgular. Türklerin

* Geniş bilgi için bkz. Sadettin Kocatürk, “Fütüvvet ve Ahilik”, Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, 1986, s.35-41.

** Geniş bilgi için bkz. Ziya Kazıcı, DİA, C. 1, İstanbul, 1988, s. 540-542.

tek payı bu kurumun gelişmesini sağlamış olmalarıdır. Başka yere giden Türklerde böyle bir şeyin olmadığını, sadece Anadolu'ya gelen Türklerde olduğunu belirterek, Ahilik ile Anadolu ilişkisinin altını çizer ve Ahiliği bir Türk kurumu olarak görmez. Bunu da Evliya Çelebi'yi kanıt göstererek açıklar: “*Evliya Çelebi Ahi pirlерinin Kibit, Nibit, İran ve Yunan kavimlerinin üstatlarından seçildiklerini yazıyor. Artık anlayıver! Haydi.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 42) Bu cümleden sonra Halikarnas Balıkcısı, bir soru daha sorar. Evliya Çelebi neden İran ve Turan demiyor da, İran ve Yunan diyor? Bu soruyu da yanıtızsız bırakır. Soru aslında görüşünü kuvvetlendirmek için sorulmuştur; yani Ahiliğin kaynağının Yunan'da olduğu görüşü.

Zaviyelerdeki gençlere öğretilenler konusunda bilgiler veren yazar, şunları vurgular: “*Kalfalıkları zamanında 'feta' denilen bu gençlere kılıç talimi, okçuluk ve binicilik öğretirlerdi.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 50) Burada ilginç olan Halikarnas Balıkcısı'nın Ahiliği Yunan kültürüne bağlamasına rağmen, feta sözcüğünü kullanmasıdır. Bunu, “*Hey Koca Yurt*” kitabında da yapar ve ‘feta’yı tanımlar. Bilindiği gibi feta kelimesinden Arapça fütüvvet sözcüğü türetilir ve bu teşkilat İran kaynaklı bir teşkilattır. Halikarnas Balıkcısı, bir yandan feta sözcüğünü kullanırken bir yandan da Ahiliğin Yunan kültüründen geldiğini savunur. Bütün bu bilgilerden sonra, efendi kelimesine gelen yazar bu konu hakkında şu açıklamayı yapar: “*Efendi kelimesi Bizans Rumcasından gelir. Eski Yunanca 'authentēs', 'authentikos', 'authētia' kelimeleri bir iktidar, prenslik, yöneticilik anlamına gelir. Bizans Rumcasında bu kelimelerin telaffuzu değişmiştir: 'afentes', 'afentikos', 'afētia' diye okunmuştur. Artık efendi kelimesinin nereden geldiği anlaşılır.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 53) Bu sözlerden yola çıkarak ‘efendi’nin Yunanca olduğu söylenebilir ve Halikarnas Balıkcısı, bu unvanın Ahi olan bir Çandarlı'ya ilk olarak verilmesinde bir mana aramaktadır; yani başından beri savunduğu Ahiliğin özü Yunan kültürüdür tezine bir kanıt daha bulmuş olur. Yazara göre bu unvan önceleri sadece baş Ahilere verilirken, sonradan genelleşmiştir.

Ahilerle Yunan kültürünü ilişkilendirmeye devam eden yazar, Ahilerin Yunancada “zanaatkar”, ‘usta işçi’ ya da “işinin eri” anlamına gelen demıourosların değişime uğramış şekilleri olduğunu savunur. Peştamal takma töreninin de Korybantlıların değişikliğe uğramış bir biçimi olduğunu belirten Halikarnas Balıkcısı, Mevlevi tennesinin de aynı değişikliğe uğradığını kaydeder. Bir başka kitabında bu Korybantlıları şöyle açıklar: “*Koribant'lar ya da Korybant'lar, Kybele'nin maiyetinde idiler. İnanışa göre, tanrıçanın her gittiği yerde vahşi dansları, büyük zillerin çalınışı ve flütlerinin çığlıklarıyla, ona eşlik ederlerdi. Bazıları Koribant'ları Zeus törenlerindeki Kuret'lerle birleştirirler.*” (Halikarnas Balıkcısı, 2005: 140) Görüldüğü gibi Halikarnas Balıkcısı, Ahilerin peştamal kuşanma törenini bile Yunan'a bağlar ve peştemalin esasının Korybant gömleği olduğunu savunur.

Halikarnas Balıkcısı, eserinde hiç ummadığı bir Türk'ün “Türkiye’de İşçi Toplulukları Tarihi” diye bir kitap yazdığını; ismini vermediği bu Türk'ün “nalıncı keseri gibi” Ahiliğin Türk icadı olduğunu savunduğunu yazdığını ve bu görüşe katılmadığını ima ediyor; çünkü Halikarnas Balıkcısı'na göre Ahilik kurumu Türk değil, Yunan kaynaklıdır.

KURUM OLARAK AHİLİK

Halikarnas Balıkcısı, “Hey Koca Yurt” adlı eserinde Ahiliği sendikalara benzer bir kuruluş olarak tarif eder. Bir başka kaynakta buna karşılık şunlar savunulur: “*Fakat bunlar sendika, lonca gibi sadece mensuplarının menfaatlerini koruyan birlikler değildi. Bir inanç ve görev birliği idiler.*” (Ceylan, 2007: 101) Halikarnas Balıkcısı, Ahiliğin sendika olduğuna dair görüşünü İngilizleri örnek vererek kanıtlamaya çalışır: “*İngilizlerin ‘guild socialism’ine çok benziyordu.*” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 205) Bunun yanı sıra yazar, eserinde fütüvvet kavramını açıklar ve bütün kaynaklarla koşutluk göstererek bu kavramı “*gençlik, ergenlik, gençliğin gücüyle güçlü*” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 207) olarak tanımlar.

“Merhaba Anadolu”da, Halikarnas Balıkcısı, tarih yazarı Âşık Paşazade’nin ünlü tasnifini yapar: “*Âşık Paşa Oğuz Türklerini dört kola ayırır. 1- Gaziyani Rum 2- Ahiyani Rum 3- Aptalani Rum 4- Baciyani Rum*” (Halikarnas Balıkcısı A, 2002: 160) Bu tasnifi verdikten sonra Rum sözcüğünü açıklar ve Anadolu, Balkanlar ve İstanbul’a Doğu Roması dendiğini bu yüzden de Rum’un Romalı anlamına geldiğini belirtir ve dolayısıyla Rumî unvanının kullanıldığını yazar. O dönemde neden bu unvanın kullanıldığına bakıldığında ise şu görülür: “*Osmanlı’nın Arap ve Fars medeniyet, kültür, edebiyat ve diline bu sınır tanımaz düşkünlüğü, onu Türk’e yabancılaştırmış, kendisine sun’î âdiyetler, sun’î mensûbiyetler aramasına, kozmopolitleşmesine neden olmuştur. Rûm veya Rûmilik ve Osmanlılık kimlikleri böyle ortaya çıkmıştır.*” (Kolcu, 2008: 38) Yazar, ardından Ahiyani Rum’u açıklar.

“Düşün Yazıları”nda, Halikarnas Balıkcısı, Ahilikte kullanılan terimlerden bahseder: “*Bu Ahilikte ata, kardeş, yol kardeşi, bıçakçı, çıracı, ulubaş terimleri kullanılıyor.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002, 41) Yazarın bu görüşünü destekleyen birçok kaynak vardır. Bunlardan birinde şöyle yazar: “*Fütüvvet yolunda bir (yol atası), (yol karındaşı) edinmek şart olduğundan Eshab’ın birbirini kardeş tuttuğu zaman Hazreti Peygamberle amcası oğlu ve damadı Ali de dünya ve ahiret kardeş tutunmuşlardır.*” (Tarım, 1948: 62) Yine birçok kaynak, yazarın belirttiği terimleri doğrular niteliktedir. Örneğin çıracı, Ahi tekkelerinde bulunan ve beysus adı verilen şamdanların bakımı ile vazifeli olan kişiye denir. (Kaplan, 1991: 133-134) Yazar, daha sonra kaynak belirtmeden bir bilgi verir: “*Ahilik eserleri adeta şifre ile yazılı imiş. Ancak Ahi ve arifolana malum olurmuş. Sırrı, yani gizlilik yanını görüyor musun? Yeni bir din eskinin üzerine abandı mıydı, bittabi, eski din sır olur.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 42) “Hey Koca Yurt” adlı eserinde Ahilik kurumunu İngilizlerdeki bir kuruluşa benzeten yazar, bu kitabında da Selçuklu Devleti’ndeki Ahiliğin İsviçre Cumhuriyeti’nin kokusunu verdiğini belirtir. (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 42) Verdiği bilgilere göre, Anadolu’da bir sanatla uğraşmak isteyen kişi mutlaka bir Ahi zaviyesine katılmalıdır. Usta, çırak ve yamaklar zaviyenin terbiye ve disipliniyle yetiştirilir. Bu kurulun dışındakiler dâhi bile olsalar, er geç sönerler. Halikarnas Balıkcısı, daha sonra Ahilikte bir

çeşit orfizm* olduğunu belirterek düşüncelerini açıklamaya devam eder.

Kitabın ileriki sayfalarında “Hey Koca Yurt” adlı eserdeki görüşlerini yineleyen yazar, yine Ahilik kurumunu sendikalara benzetir ve sendikacılığın kökünün Anadolu’da olduğunu belirtir. Ayrıca Ahilik örgütünü, çok gizli olmaması bakımından Cizvitlerin örgütüne de benzetir.

AHİLİK, DİN, MEZHEP VE YENİÇERİLER

Halikarnas Balıkcısı, “Hey Koca Yurt”ta, Ahiliğin temellerinin bozulmaması için, dinsel ilkelere bağlı olduğunu belirtir; fakat bu ilkelerin Sünni değil, Alevî yönde olduğunu savunur. Onun bu görüşü şu satırlarda yer almaktadır: “*Asya kökenli olan Ahilik ve Ahiler Horasan bölgesinde karşılaştıkları İslamı benimsenlikle birlikte, tıpkı Alevilik’te olduğu gibi eski dinleri Şamanlığın da büyük ölçüde etkisinde kalmışlardır. Bu nedenle Ahiler; İslamı yanı sıra, Horasan Melamiliği/Melametiliğinin, İran bölgesinde etkilendikleri Batınlık ve Şiilik ideolojisinin, eski göçebe Arap geleneklerinden de etkilenen Fütüvvetçiliğın izlerini taşımaktadırlar. Ahilik, Alevilik gibi böylesi bir zeminin üzerinde oluşmuştur. Gerek fütüvvetnamelerde görülen biçimiyle, gerekse Ahilik kurumunun yapılışı ve işleyişiyle Ahilik, Sünniliğın dışında Şii-Batını bir öz taşımaktadır. Bu etkenler üzerinde yapılan Ahilik, Aleviliğın öğelerini benimsemiştir. Törenleri tümüyle Hz. Ali, Oniki İmam ve Ehlibeyt kültü üzerinde geliştirilmiştir. Ahilik yoluna girenlerin uzun bir deneyimden geçirilmeleri, yol içerisinde çeşitli evrelerin olması ve bu evreler geçirilirken birçok koşulların aranması, yolun bütün faaliyetlerinin gizliklerine uyulma ve ‘baş (ser) verip sır vermeme’ zorunluluğının olması Ahiliğın tıpkı Alevilik gibi Batını özelliğini ortaya koymaktadır.” (Öz, 2001: 277) Halikarnas Balıkcısı’nın Alevi olarak belirttiği Ahilerin Sünni olduklarını iddia edenler de bulunur: “*Gerek başka İslam ülkelerindeki Fütüvvet teşkilatı ve benzerleri, gerekse Türkler arasında yayılan Ahiliğın tarihçesi, esasları ve çeşitli yönleri oldukça geniş bir konu olup, bu sahada bir takım araştırma ve yayınlar yapılmıştır. Bu araştırmalara göre, değişik bölge ve devirlerdeki fütüvvet grupları içinde Batını- Şii karakterli unsurlar görülmüşse de, Anadolu’da Sünnilik hakim olduğu için, burada gelişen Ahilik de Sünni mahiyet almıştır. Anadolu Ahi teşkilatının temsilcisi olan Ahi Evren Sünni inançlara sahiptir.”****

---

* “*Bir din hareketi olan Orphik; şarkıcı, kâhin, büyücü Orpheus’a bağlanır:Orpheus, orphik dinin kurucusu sayılır. Thrakia’da doğan bu hareket, oradan altıncı yüzyılda Yunanistan’a ve aşağı İtalya’ya geçti. Orphik, dionysik- mistik bir kurtuluş dinidir. Homeros’taki tanrıların dindiremedikleri bir ruh ihtiyacını karşılar, giderir.” (Behçet Necatigil, 100 Soruda Mitolojya, Gerçek Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul, 1978, s.103.)*

** Mehmet Demirci, “Ahilik’te Tasavvufi Boyut: Fütüvvet”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII, İzmir, 1992, s. 84. Ahi Evran’ın Sünni olduğunu belirten bir başka isim de Yaşar Bozyiğit’tir. Yaşar Bozyiğit, Simav’da Ahilik ve Ahiler, (Kendisi), 2000, s.11. Bu isimlerin dışında Neşet Çağatay, Yaşar Nuri Öztürk, Mikail Bayram ve Ahmet Yaşar Ocak da Ahiliğın Sünni kaynaklı olduğunu savunurlar. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz. Metin Bozkuş, “Ahilik’te Mezhep Olgusu”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2005, s.187-199.

Halikarnas Balıkcısı'nın kitabında belirttiği ilginç görüşlerden biri de, Ahiliğin bütün din ve uluslara açık olduğudur: "...hangi din ve ulustan olursa olsun- Müslüman, Hıristiyan, Yahudi, Arap, Ermeni, Rum- herkes bu sendikalara üye olabilirdi." (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 205-206) Burada yazarın Ahilikle, Ahiliğin çökmesinden sonra oluşan lonca teşkilatını birbirine karıştırdığı görülüyor. Bahsettiği din ve ulus çokluğu Ahilikte değil; ancak lonca teşkilatında görülür: "Nuri Hıristiyan üyeleri olan loncalarda bile, ilk önce sadece Müslüman kethüdaların bulunduğunu iddia ediyor; ama zamanla, Hıristiyanlar, kendi yiğitbaşlarını seçmeye başladılar, sonradan da Hıristiyan kethüdalar da seçildi. Gibb ve Owen, onyedinci yüzyılın ortasına kadar kahyaların Müslüman olmaya devam ettiklerini yazıyorlar; ama sonunda bu makamın bazı durumlarda gayrimüslümlere de açıldığını ilave ediyorlar. Şimdiye kadar yayınlanmış belgeler bunu teyit etmemektedirler. Bir taraftan 1584 tarihli iki fermada adı geçen çuhacıların Yahudi kahyası ve 1657 tarihli bir fermada zikredilen takkecilerin gayrimüslim kahyaları gibi Müslüman olmayan kethüdalar bulunmaktaydı. Diğer taraftan da Nuri kendisi onsekizinci yüzyılın ikinci yarısından kalan gayrimüslim veya karma loncaların Müslüman kethüdalarının zikredildiği bir takım belgeler neşretmiştir. (gayrimüslüm terziler, karma manavlar loncası, gayrimüslim kadife tüccarları loncası). On dokuzuncu yüzyıla kadar Çarşıda Sandal Bedesteni diye bilinen ve sadece Ermenilerin bulunduğu kısmın kahyası Müslümandı. Buna karşılık Nuri daha eski devirler için gayrimüslim bir loncanın başında bir Müslüman kethüdanın bulunduğunu gösteren bir tek belge neşretmiştir. (Hıristiyan mumcular loncası -1664-)"*

Halikarnas Balıkcısı, Ahilik ile Bektaşiliğin birbirine bağlı olduklarını savunur ve sözlerine şöyle devam eder:"Ahilerin belirmesi Şii eğilimli Bektaşilerin Balım Sultan tarafından teşkilatlandırıldıkları zamana rastlar. Zaten Ahi piri sayılan Ahi Evren, Hacı Bektaş'ın yakın dostu idi." (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 206) Birçok kaynak onun bu görüşünü destekler niteliktedir. Bu kaynaklardan birinde şunlar belirtilir: "Ahiler'in, özünü Türkler'in ilk dini olan Şamanlık'tan alan Babailer ve o kaynaktan doğan Bektaşiler'le münasebet ve rabıtası bu teşekküllerin inançları, töre ve yöntemleri üzerinde yapılacak inceleme ve karşılaştırmadan meydana çıkmaktadır. Nasıl ki fütüvvetin altı şartı 'Elin açık, alnın açık, sofran açık; dilin kapalı, gözün kapalı, belin kapalı tutmak ise; Bektaşilikte de şiar, şu sözlerde düsturlanmıştır: Elin tek, belin berk, dilin pek tut. Aşına işine, eşine sahip ol. Ahiler'in terceman dedikleri manzum dualar, bir talibin Ahilik mesleğine alınması töreni ile yeni bir canın Bektaşiliğe girmesi merasimi arasında büyük bir benzerlik vardır." (Tarım, 1948: 73, 7. dipnot) Halikarnas Balıkcısı'nın kitabında belirttiği Şii eğilimli Bektaşilerin Balım Sultan tarafından teşkilatlandırılması bilgisini destekler nitelikte söylemler vardır.**

* G. Baer, "Osmanlı Loncalarının Yapısı ve Osmanlı Sosyal Tarihinde Önemi", Osmanlı Tarih Arşivi, İkdivitli Yayınları, C.1, S.1, İstanbul, 1977, s.17-18. Ahilik kurumunun Müslüman Türk esnafına ait olduğuyla ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa Uslu, "Ahi Birlikleri ve Loncalar", Millî Eğitim ve Kültür, Yıl:4, S.14,Mart, 1982, s.41.

** Franz Taeschner, "İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)", İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15, S. 1-4, 1953-1954, s. 22-23. Ayrıca Balım Sultan hakkında bilgi için bkz. Baha Said, "Bektaşiler 3 Balım Sultan Erkânı", Türk Yurdu, C. 19-5, S. 189-28, On Altıncı Sene, Nisan 1927, s. 149-165.

Bu yazılardan da yola çıkarak Halikarnas Balıkcısı'nın yazdıklarının doğru olduğu kabul edilebilir. Yazar, aynı zamanda Ahi Evran ile Hacı Bektaş'ın yakın dost olduklarını belirtir. Birçok kaynak bu bilgiyi de doğrulamaktadır.*

Yeniçeri kûlahları Ahi brkleridir diyen yazar, kitabının ileriki sayfalarında bu sefer de Yeniçeriliği Bektaşilerle Ahilerin kurduğunu savunur. Yazarın bu grşnn destekleyen bilgiler mevcuttur: “*Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde, özellikle Osman ve Orhan Bey dönemlerinde devletin kurulması ve genişlemesi çalışmalarına katılan ve birbirlerinin silah, çalışmış ve lk arkadaşları olan alpler\gaziler Türk –Moğol nöker geleneğinde olduğu gibi ‘Anda’ yaparak kendi aralarında kan kardeşi\musahip olmuş, birbirlerini cephe gerisinde, toplumsal yaşamlarında ve cephede\savaşlarda korumuşlar ve bunu bir gelenek durumuna getirmişlerdir. Bu kardeş (musahip) nkerler\alpler\gaziler daha da genişleyerek Yeniçeriliğin ilk çekirdeğini oluşturmuşlardır. Bu gelenek, esasını Ahilik\Alevilik'ten almaktadır.*” (z, 2001: 98) Hatta, Yeniçeriler, Ahilerin bir kişiye pir olarak benimsemelerini örnek alarak Hacı Bektaş'ı pir olarak görmüşlerdir.**

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda da Bektaşilerin, Ahilerin bir kolu olduğunu savunur. Ahilerle Bektaşilerin ilişkisine değinen yazar şunları belirtir: “*Ahilerle sıkı fıki ilişkisi olan Bektaşilerde Hıristiyanlara karşı bir kin yoktu. Hatta yobazlar Bektaşi ve Mevlevileri Hıristiyanlıkla ve yahut Hıristiyanlığa temayülle itham ediyorlardı. Ahileri ve bütün dervişleri dionisyak, softa ve yobazları ise akademik ve apolonyen sayabiliriz.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 50) Büyük bir ihtimalle Halikarnas Balıkcısı, buradan yola çıkarak Ahilerin her din ve ulusa açık olduğu grşnn savunmuştur.

Yazar, çok önemli bir görüşü daha belirtir ve bizde Ahilerin oğu Yahudiydi der; fakat bu bilgi gerçeği yansıtmamaktadır. Belki lonca teşkilatı için bu söylenebilir; fakat Ahilerin oğunun Yahudi olduğu savunulamaz. Osmanlı Devleti'nin başta Alevi olduğu, daha sonra Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle ve Ahilerin ortadan kalkmasıyla devletin Snnileşiği grşnn (z, 2001: 118) Halikarnas Balıkcısı da savunur: “*Ahilerin lağvıyla tutucu bağnaz Ortodoks softalar güçlenerek alabildiğine yobazlaşıp papazlaştular.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 119)

* Hacı Baktaş Vilayetnamesi'nde Ahi Evran- Hacı Bektaş ilişkisi anlatılır. Geniş bilgi için bkz. Galip Demir, “Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü”, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s. 106, 39. dipnot. ; Harun Yıldız, “Hacı Bektaş Vilayetnamesi'nde Ahi Evran”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2005, s. 1023-1038.

** A.g.e. , s. 101 Yeniçerilerin, Ahilikten doğduğunu savunan başka yazarlar da vardır: Fuad Köprülü, Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Atay Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara, 1972, s.158. ; Ahmet Gündüz, “Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasi ve Askeri Rolü”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2005, s. 487.

AHİLİK VE OSMANLI DEVLETİ

Halikarnas Balıkcısı, “Hey Koca Yurt”ta, Osmanlı Devleti’nin gelişme çağındaki ekonomik yapısını Ahilere bağlar. Yazarın eserindeki bir başka söylemi de Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Ahilerin büyük payı olduğuyula ilgilidir: “*Ahi başkanı ya da Evren’i Edebalı, kızını Osman Beye, Osman Bey Ahi olduktan sonra vermiştir. İlk sultanların çoğu Ahi idiler; çoğu sadrazam da öyle.*” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 206) Birçok kaynak bu görüşü destekler.* Halikarnas Balıkcısı’nın eserindeki görüşü desteklemeyen bilim adamları da vardır. Onlara göre bu görüşün sebebi bir yanlış anlamadır. Bu yanlışlığın nedeni Âşıkpaşazade’nin meşhur dörtlü tasnifidir. Bu tasnifte o, Rum’da dört taife olduğunu yazar ve bunları şöyle sıralar: 1- Gazıyan-ı Rum, 2- Ahiyan-ı Rum, 3- Abdalan-ı Rum, 4- Bacıyan-ı Rum. (Âşık Paşazade, 2003: 571)“*Görüldüğü gibi bu tasnifte Ahiler ikinci sırada yer almaktadır. Dikkat edilirse Âşıkpaşazade bu zümreleri Hacı Bektaş’ın Sulucakaraöyük’e geldiği sırada Anadolu’da bulunan zümreler olarak sayıyor; üstelik bunların Anadolu’ya dışarıdan gelenler (misafirler) arasında bu şekilde bilindiklerini ifade ediyor. Fakat bu zümreler, Osmanlı İmparatorluğu’nun kuruluşunu gerçekleştiren zümreler olarak algılanmıştır.*” (Ocak, 1999: 242)Bu görüşe göre Osmanlı Devleti’nin kuruluşunda Halikarnas Balıkcısı’nın belirttiği gibi Ahilerin hiçbir payı yoktur. Yazar, eserinde Şeyh Edebalı’nın Ahi başkanı olduğunu savunmuştu; ama bu görüşe de karşı çıkılır. Mehmed Neşri’nin Neşri Tarihi diye bilinen Kitab-ı Cihannüma’sından “Edebalı didikleri azizin bir karındaşı var idi. Adına Ahi Şemseddin dirler idi. Anın dahi oğlu Ahi Hüseyin...” cümlesi alıntılanır ve şunlar dile getirilir: “*XVI. yüzyılda bir de Kemalpaşazade, büyük bir ihtimalle buradan alarak aynı yolda ifade kullanmaktadır. Oysa bu metinde gözden kaçan önemli bir nokta vardır ki o da ‘Ahi’ ünvanının Şeyh Edebalı için değil, kardeşi ve kardeşinin oğlu için kullanılmış olduğudur. Yani Neşri’ye göre ‘ahi’ unvanını taşıyanlar, Edebalı’nın kardeşi Şemseddin ile onun oğlu Hüseyin’dir, Edebalı değildir. İşte bu yanlış kanaatimizce Edebalı’yı ahi şeyhi yapmış ve bu böylece tekrarlana gelmiştir. Kardeşi ve kardeşinin oğlu için ‘ahi’ diyen Neşri, neden Edebalı için dememiştir? İşte bu üzerinde düşünülmesi gereken*

* Bu kaynaklar şunlardır: Cevat Hakkı Tarım, Tarihte Kırşehir- Gülşehir Babailer, Ahiler, Bektaşiler, Yeniçağ Matbaası, 3. Baskı, İstanbul, 1948, s.76; Franz Taeschner, “İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)”, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15, S. 1-4, 1953-1954, s.21; Neşet Çağatay, Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1974, s. 98; Mustafa Uslu, “Ahi Birlikleri ve Loncalar”, Milli Eğitim ve Kültür, Yıl: 4, S. 14, Mart, 1982, s.37; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Dördüncü Baskı, Ankara, 1982; Yusuf Ekinci, Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yayınları, İstanbul, 1989, s.47; Yusuf Arslan, Ahilik ve Ticaret Ahlâkı, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon, 1996, s. 34-35;Kadir Arıcı, “Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Anadolu Ahiliği (Ahiyan-ı Rum)”, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.44; Galip Demir, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü”, a.g.e., s. 110; Yaşar Bozyiğit, Simav’da Ahilik ve Ahiler, (Kendisi), 2000,s.13; Baki Öz, a.g.e. , s.88; Güray Kırpık, “Tarihi Gelişim İçinde Ahilik ve Lonca Müessesesi”, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Ahilik Araştırma Dergisi, C.1, S. 1, Yaz 2004, s. 86; Kâzım Ceylan, “Ahiliğin Osmanlı Devletinin Kurulmasındaki Etkileri”, II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Haz. M. Fatih Köksal, Ahi Evran Üniversitesi, Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2007,, s.100.

mühim bir noktadır.” Âşıkpaşazade de, Şeyh Edebali'nin Ahi değil, sûfi olduğunu savunur. (Kırpık,2004: 86) Halikarnas Balıkcısı, eserinin ileriki satırlarında Osmanoğullarının Ahi olduklarından ve onların Ahilerin halk üzerindeki etkilerinden faydalandıklarını belirtir.

“Hey Koca Yurt” kitabında Şeyh Edebali'nin ve Osman Bey'in Ahi olduklarını vurgulayan yazar, “Düşün Yazıları”nda da bu görüşünü savunur. Ona göre, Osman Gazi Eskişehir'de oturan Edebali babanın kızını ister. Edebali reddedince, kendisi Ahiliğe girdikten ve Ahilik vasıflarını kazandıktan sonra yine ister. Kız kendisine o zaman verilir. Halikarnas Balıkcısı'na göre Osman Gazi padişah olunca Edebali Baba, Hacı Bektaş Veli ve Sait Nimetullah Ahi, yani üç Ahi reisi tarafından kendisine şed kuşatılır. Yalnız burada Hacı Bektaş'ın da isminin anılması yanlıştır; çünkü “*Kılıç kuşandırma işlemini Şeyh Edebali ile Hacı Bektaş'ın birlikte yaptıkları anlatılırsa da, Hacı Bektaş bu törenden çok önceleri öldüğünden, törene katılması olanaksızdır.*” (Öz, 2001: 105, 197. dipnot)

Yazar, daha sonra Çandarlıların hepsinin Ahi olduğunu belirtir: “*Arazi taksimatı yapan Çandarlı Karahalil Paşa da başta gelen Ahilerdendi. Murad-ı Hüdevendigâr genç yaşta sultan olmadığı için belki Ahi olmamıştı. Fakat vezir Çandarlı idi, Karahalil diye anılıyordu.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 51) Çandarlı Kara Halil'in Ahi olduğunu birçok kaynak doğrular. (Uzunçarşılı, 1982: 106) Yalnız buradaki Sultan Murat'ın Ahi olmadığı bilgisi yanlıştır; çünkü sultan, bir vakıfnamede Ahi olduğunu vurgulamıştır. Yazar, daha sonra Yıldırım Beyazıt'ın Ahi olmadığından ve belki de bu yüzden kibirli ve gururlu olduğundan bahseder. Bu bilgiyi doğrulayan kaynaklar da mevcuttur: “*Yıldırım Beyazıt ahilere, ahiler de Yıldırım Beyazıt'a gerekli değeri vermediler.*”^{*} Osmanlı sultanlarının ikinci vakti nöbet çaldırarak işe güce son vermelerinin bir Ahi âdeti olduğunu vurgulayan Halikarnas Balıkcısı, sözlerine şöyle devam eder: “*Bu nöbet sırasında 'Mağrur olma padişahım, senden büyük Allah var' diye bağırmaları belki Yıldırım Beyazıt'ı yola getirmek için yapılan bir Ahi girişimiydi.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 52)

Daha sonra yine Şeyh Edebali ve Osman Bey konusuna dönen yazar, Osman Bey'in Ahi olduktan sonra Şeyh Edebali'nin kızını alabildiğini ve bu sayede Karamanoğullarıyla başa çıkabildiğini belirtir; yani Osman Bey devletinin çıkarı için Ahi olmuştur ve Ahi olduğu için de Ahiler ona ve devletine yardım etmiştir. Halikarnas Balıkcısı'yla aynı görüşü paylaşan bilim adamları olduğu gibi (Gündüz, 2005: 481) , bu görüşe karşı çıkanlar da bulunur: “*Bazı araştırmacılar Osman Bey'in kayınpederinin Ahi Şeyhi Edebali olduğu noktasından hareket ederek, bu akrabalık sayesinde ahilerin Osmanlıları desteklediklerini söylerler. Bizce bu görüşün ihtiyatla karşılanması gerekir. Çünkü, Ahi birliklerinin en kuvvetli olduğu bölge Osmanlı Beyliği'nin kurulduğu Söğüt civarı değil, Orta Anadolu bölgesidir. Ve Orta*

* A.g.m. , s. 244. Bu görüşü savunan bir başka araştırmacı da Ahmet Gündüz'dür. Ahmet Gündüz, “Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasi ve Askeri Rolü”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2005, s. 484.

** Mustafa Uslu, a.g.m. , s. 37. Ayrıca bkz. Baki Öz, a.g.e. , s. 117; Ahmet Gündüz, a.g.m. , s.488.

Anadolu'da Şeyh Edebali gibi birçok ahi şeyhi vardır. Böyle bir görüşün kabul edilebilmesi için diğer ahi şeyhlerinin niçin Edebali'ye benzer bir siyasi tavır göstermedikleri sorusuna cevap bulmak gerekecektir. Ayrıca, ahilik gibi bir düşünceye sahip olanları sırf şeyhlerinin damadı diye Osman Bey'i desteklediklerini söylemek pek uygun olmasa gerektir. Bizce ahilerin Osmanlıları desteklemelerinin temel sebebi bu beyliğin İslamî Cihad ruhuna uygun olarak Bizans'ı hedef seçmeleri ve kardeş kanı dökmeye yanaşmamalarıdır.” (Ekinci, 1989: 47-48)

Halikarnas Balıkcısı, verdiği bilgilerden sonra Fatih'e kadar bütün sadrazamların Ahi babası olduğunu savunur.

AHİLER VE GELENEKLERİ

Halikarnas Balıkcısı, “Merhaba Anadolu”da Ahilerin bir geleneği olan peştamal takınma töreninden bahseder. Çıraklık, kalfalık, ustalık; yani peştamal takınmanın büyük merasimlerle yapıldığını yazar. Birçok kaynak Halikarnas Balıkcısı'nın bu görüşünü doğrular: “*Ahi Evran Nakip ve Halifeleri tarikat mensuplarının, lonca ve teşekküllerin ahval ve hareketini inceler, mahfiller kurar, yeni taliplere, kalfalara ve ustalara Şed bağlar; peştamal kuşatır, yeni dükkân ve tezgâh açacaklara izin ve destur verirdi.*” (Tarım, 1948: 58) Halikarnas Balıkcısı'nın Ahilik'te bulunduğunu belirttiği çırakların, kalfaların ve ustaların arasındaki ilişki dinî ve millî hiyerarşiye göredir. (Uslu, 1982: 30)

Yazar, “Düşün Yazıları”nda ise, Ahi olacak kişinin zaviyeye kaydedilmeden önce, isteklinin durumunun zaviye üyelerince incelendiğini belirtir. Daha önce vurguladığı ata kardeş ve yol kardeş terimlerine bir daha değinerek, zaviyeye girmeye istekli kişinin kendine bir ata kardeş, iki de yol kardeş seçtiğini anlatır. Ahilerin çalışma saatleri bellidir, her gün yevmiyelerini alanlar zaviyeye gider ve paralarını bir araya koyarak birlikte yer içerler. Bu yeme içmeden sonra herkes serbest kalır ve dilediğini yapar; fakat haftada bir kere yıkanmak ve elbiselerini yıkamak zorundadırlar. İçlerinde becerikli olanlar törenle kalfalığa geçer ve yanlarına bir çırak alabilirler. Zaviyede müderrisler vs. ders verebilir. Dersler; musiki, edebiyat, hattatlık, yazı, tezhip gibi derslerdir. (Halikarnas Balıkcısı B, 2002, 50)

Halikarnas Balıkcısı, daha sonra kalfalara geçer ve şöyle der: “*Kalfalar bir sürü merasimle usta olurlardı; yani 'şedde' bağlarlardı.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 50) Burada yazarın şeddeden kastı ‘şed’dir ya da diğer adıyla “Merhaba Anadolu” kitabında belirttiği gibi peştamaldır. Bahsedilen merasime ise ‘baba’nın riyaset ettiğini belirtir. Yazarın, buradaki ‘baba’dan kastı ise Ahi Babadır.*

---

* Şed ve Ahi Baba hakkında geniş bilgi için bkz. Ziya Kazıcı, a.g.m. , s. 541.

AHİLER VE GİYSİLERİ

Halikarnas Balıkcısı'nın, "Hey Koca Yurt"ta Ahilerle ilgili ilk cümlesi, onların başlarına giydikleri giysi ile ilgilidir ve şöyledir: "*Anadolu zeybekleri fes giymiyorlarsa da uzun keçe külah giyerlerdi. Bu külah Ahilerin börk dedikleridir. Mevlevi külahları ve çok daha uzun olan Yeniçeri külahları, bu Ahi börkleridir.*" (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 200) Görüldüğü gibi Halikarnas Balıkcısı, Ahilerin başlarına giydikleri börkleri; zeybeklerin, Mevlevilerin ve Yeniçerilerin külahlarıyla eş tutuyor ve bunların aslında Ahi börkü olduklarını belirtiyor. Yazar, zeybeklerin fes giymediklerini savunur; fakat bunun aksini belirtenler de vardır: "...*dağdaki zeybeklerin baş giyimine kadar ulaşan 'fes'in Greklerden nasıl geçtiği, ilmi tedkiklere lâyık bir konu teşkil eder.*" (Eröz, 1973: 4) Bu açıklama konumuz açısından önemlidir; çünkü Halikarnas Balıkcısı, Ahiliğin kaynağını araştırır ve değerlendirirken onu Yunan kültürüne bağlar. Yukarıdaki cümlede de yazar, Halikarnas Balıkcısı'nın aksine zeybeklerin fes giydiklerini belirtse de, fesin Greklerden geçtiğini savunur. Aynı yazıda, Halikarnas Balıkcısı'nın yazdıklarıyla aynı yönde bilgiler de vardır: "*Türkmenler kızıl börk giymekteydiler. İbni Batuta'nın bahsettiği 'Ahiler'de 'Ak börk' giymekte idiler. Bu değişikliğin mezhep mülahazalarından ötürü mü, yoksa daha düzenli askerî birlikleri, aşiret kuvvetlerinden ayırmak için mi yapılmıştır, bilemiyoruz. Yeniçerilere de, ak keçe külah, ak börk giydirilmişti. Börk aslında sivri uçlu koni şeklindedir. Yeniçeri börkü biraz değişmiş olmalı.*" (Eröz, 1973: 4-5) Anlaşıldığı gibi, yazarın eserinde yazdıklarıyla, buradaki sözler örtüşüyor. Tek fark, yazıda Ahilerin ve Yeniçerilerin börklerinin 'ak' olduğunun vurgulanmasıdır.

Aşık Paşazade'nin eserinde ise yeniçerilerin başlıklarıyla ilgili şu açıklama vardır: "*Soru- Bu Bektaşiler yeniçerilerin başındaki tac Hacı Bektaş'ın tacıdır, derler. Cevap- Yalandır. Bu börk Bilecik'te Orhan zamanında zahir oldu. Yukarıdaki bölümde açıkladığıydım. Ancak Bektaşilerin giymesini sebep Abdal Musa'dır. Orhan zamanında gazaya geldi ve bu yeniçerilerin arasında onlarla birlikte sefere katıldı. Bir yeniçeriden eski bir börk istedi. Yeniçeri de başındaki külahını çıkardı, bunun başına giydirdi. Abdal Musa memleketine geldiğinde o börk başındaydı. ' Bu başındaki nedir?' diye sordular. O ' Buna elef (elif börk) derler.' dedi. Allah'a yemin olsun ki bunların başındaki taclarının aslı budur.*" (Âşık Paşazade, 2003: 299)

Halikarnas Balıkcısı'nın Yeniçerilerin börk giydiklerine dair sözlerini kanıtlayan bir başka cümle de şudur: "*Yalnız, daha sonraki yıllarda yeniçeriler gibi ak börk giymekte olan azapların börkü; kızıla çevrildi.*" (Gönüllü, 1984: 8) Bazı araştırmacılar, Yeniçerilerin Ahi börkü giymesini, Ahilerin Osmanlıların kurulmasındaki etkilerine bağlarlar: "*Ahi birliklerinin Osmanlıların kurulup gelişmesindeki rolü o derece büyük olmuştur ki, ilk askerî birlik olan yaya askerlerinin kıyafetleri bile ahilerin giyeceklerine benzetilmişti. Birinci Murad devrinde kurulan yeniçeri teşkilatının kıyafetinde de Ahi başlığı kabul edilmişti.*"* Bir başka

* Yusuf Ekinci, Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yayınları, İstanbul, 1989, s.48. Kimi araştırmacılar da Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda Ahilerin hiçbir rolünün olmadığını savunur. Ahmet Yaşar Ocak,

kaynakta ise yazarın bahsettiği Ahi b rk n n diğ r adı verilir: “*Anadolu Selçuklularında taca benzer börk dervişler şeyhler ve ahiler tarafından giyilmiş, yine ‘zevrakçe’ adıyla da anılmış ve ayrıca astrolojik müşahhas tasavvurlara da teşmil edilmiştir.*” (Esin, 1992: 328)

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda fetaların uzun püsküllü k lahlar giydiğini, bunlara da ‘kalanseve’ ve ‘taylasan’ dendiğini yazar. Kaynaklar bu bilgiyi doğrulamaktadır: “*Börk karşılığı olarak Arapça metinlerde kalens ve Türkiye (Türk külahı) veya kalens ve Ş s i (Taşkent külahı) yahut kalens ve Bulgar  gibi adlara rastlanmaktadır.*” (Esin, 1992: 327) İbn-i Batuta’ya göre Ahiler başlarına beyaz bir külah giyerler, k lahın tepesinde bir z ra uzunluğunda, iki parmak genişliğinde bir şerit (taylesan) bulunurdu. (Çalışkan, İviz, 1993: 26)

AHİLİK VE MEVLEVİLİK

Halikarnas Balıkcısı’nın, “Hey Koca Yurt”ta savunduğu bir başka Şey ise Mevlana’nın Ahi olduğudur. Ona göre Mevlana: “*Gel! Gel! Her kim olursan gel! K fir, ateşperest, putperest olsan da gel!*” sözleriyle Ahi olduğunu açıklar. Onun bu görüşünü destekleyen cümleler Şöyledir: “*Mevlevilik hem fütüvvet yolu, hem de ahilik yoludur. Esasen bu gönül yollarının hepsi birdir. Hepsi Hak yoludur. Hz. Mevlana Mesnevi’sini bir Ahi imajı kelimesiyle tarif eder: ‘Mesnevi bir vahdet (birlik) d kk nıdır. Orda birden başka ne görürsen puttur.’*” (Halıcı, 1986: 167) Halikarnas Balıkcısı’nın belirttiklerinin tam aksini savunanlar da bulunur: “*Herat Őehrinde Ahi Evran’ın hocalığını yapan Fahreddin Razi ile Mevlana’nın babası Bahaüddin Veled’in aynı Őehirde, aralarında baş gösteren anlaşmazlığın uzantısının Anadolu’ya kadar gelerek Ahi Evran ile Mevlana arasında ve dolayısıyla Ahilerle Mevleviler arasında sürüp gittiğini araştırmalar bize göstermektedir. Diğ r yönden Ahi Evran’ın Şeyhi ve kayınpederi Evhad ’d-Din Kirmani ile Mevlana’nın Şeyhi Őems-i Tebrizi arasındaki anlaşmazlık da işe karışınca, Anadolu’ya gelen Evhadüddin ve Ahi Evran ikilisi ile Mevlana ve taraftarları arasında görüş ve düşünce ayrılığının giderek derinleştiği görülmektedir.*” (Kocatürk, 1986: 42)

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda ise Ahilerin bir kısmının sonradan tasavvufa yöneldiklerini, Şeyh Hüsamettin İbn-i Ahi Türkmen’in Mevlevi tarikatını kurduğunu, kesinlikle Celaleddin Rumi’nin tarikat kurmadığını ifade eder (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 51); yani ona göre Mevlevi tarikatını bir Ahi kurmuştur. Yazar, satırlarında peştamal takınmanın daha sonra kılıç kuşanmaya dönüştüğü fikrini ortaya sürer ve kılıç kuşanmanın da Ahi babası Konya Mevlevi elebi tarafından yapıldığını belirtir.

AHİLİK VE HACI BAYRAM

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda, Yıldırım zamanında Ankara’daki Hacı Bayram Veli’nin de Ahi olduğunu belirtir. Hacı Bayram’ın Ahi olduğu görüşü kaynaklarca

---

“Osmanlı Devleti’nin Kurulurunda Ahilik ve Şeyh Edebalı: Problematik Açıdan Bir Sorgulama”, II.Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999, s.242.

doğrulanır; hatta Ahiliğin etkilerinin sona ermeye başlamasının bir göstergesi olarak Ankara Ahilerinden olan Hacı Bayram Veli'nin II. Murat'a şikâyet edilmesi ve Edirne'ye götürülmesi gösterilir. (Arıcı, 1999: 47) Halikarnas Balıkcısı'na göre Hacı Bayram Veli, Ahiliği Melami maskesi altında gizlemeye çalışmışsa da becerememiştir.

AHİLER, ZEYBEKLER VE EFELER

“Hey Koca Yurt”ta, Ahilikteki iki akımdan bahseden yazar, akımlardan biri olan cömertliğin güzel sanatlara dayandığını belirtir. İkinci akım civanmertliktir ve onun bu konu hakkındaki yorumu şöyledir: “*Zeybeklerdeki silahlar, ikinci akımdan gelmiş olabilir.*” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 208) Görüldüğü gibi Halikarnas Balıkcısı, Ahilerle zeybekleri bağdaştırmaya çalışır. Yaptığı yanlış bir şey değildir; çünkü ileriki yıllarda bu konu, yapılan bilimsel araştırmalarla kanıtlanmıştır. (Avcı, 2004: 238)

Halikarnas Balıkcısı'nın, “Merhaba Anadolu” adlı eserindeki Ahilikle ilgili ilk cümlesi ise şöyledir: “*Bektaşiler, Ahiler ve Aptallar Anadolu Türkiye'sinde yeniçeri teşkilatına, efelere ve zeybeklere öylesine karışmışlardır ki, bunların herhangi birinin nerede başlayıp nerede bittiğini tayin etmek pek güçtür.*” (Halikarnas Balıkcısı A, 2002: 159) “Hey Koca Yurt” ta Ahilerin Yeniçerilerle ve zeybeklerle ilişkisi olduğunu vurgulayan yazar, burada da aynı şeyi tekrarlıyor; fakat bunların birbirine fazlasıyla karıştığını belirtiyor. İlgi çeken bir başka nokta ise şudur: Yazar, “Hey Koca Yurt”ta, Dadaloğlu'nun, “Ferman padişahın, dağlar bizimdir.” sözünü Ahilik için söylediğini belirtir. Daha sonra “Merhaba Anadolu”da ise, bu sözü bir zeybek türküsü olarak gösterir. (Halikarnas Balıkcısı A, 2002: 162) Bu durum da Ahilerle zeybekler arasındaki ilişkiyi belirtmeye yardımcı olur.

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda zeybek sözcüğünü bir Türkçe lügatını kaynak göstererek açıklar ve zeybeğin Anadolu'nun birçok yerinde kardeş manasında kullanıldığını vurgular. Burada önemli olan bir başka nokta ise Ahilerin kılıç talimi yapıyor olmalarıdır. Yazar, bu konuyu çok önemser ve bunun efelerle ilişkisi olduğunu savunur. Efeler de kılıç kuşanmaktadır, zaten ona göre Ahilerin şed kuşanmaları bir süre sonra kılıç kuşanmaya dönüşmüştür. Yazılanlardan, Halikarnas Balıkcısı'nın Ahiler ile efeler arasında ilişki kurmaya çalıştığı anlaşılır. Yazarın belirttiği Ahilerin kılıç talimi yapmaları bilgisini doğrulayan sözler vardır: “*Seyfi Eğitim: Silah ve kılıç eğitimiydi. Esnaf teşkilatlarının askeri karakteriyle ilgili bulunurdu. Bu eğitime her esnaf çırağı alınmazdı. Belli kademeleri aşanlar, askerî eğitime tabi tutulurdu.*” (Uslu, 1982: 35) Kimi araştırmacılar ilk sultanların şed değil, kılıç kuşandıklarını belirtirler. Onlara göre Osman Bey, Şeyh Edebalı yoluyla Fütüvvet yoluna girmiştir. Sultanlık kılıcını, Şeyh Edebalı Osman Bey'in beline kuşatır. Halikarnas, Şeyh Edebalı'nın de Osman Bey'in de Ahi olduklarını belirtir, bu Ahiler kılıç kuşanır, efeler de kılıç kuşanır o zaman efeler ile Ahiler arasında bir ilişki vardır. Aynı, daha önce Halikarnas Balıkcısı'nın belirttiği zeybekler ile Ahiler arasındaki ilişki gibi; çünkü “*bu örgütlenmede de zeybekliğe geçiş benzeri, belli töreler dahilinde 'kılıç kuşatma' töreni*

vardır.” (Avcı, 2004: 422) Zaten, Halikarnas Balıkcısı, “Hey Koca Yurt” adlı kitabında zeybeklerin başkanlarına efe dendiğini vurgular. O zaman her efe bir zeybektir ve zeybeklerle Ahiler arasında bir ilişki varsa, efeler ile Ahiler arasında da vardır.

AHİLİĞİN ORTADAN KALKMASI VE LONCALAR

Yazar, “Hey Koca Yurt”ta Ahilerin ortadan kalkması konusuna değinir ve şunları yazar: “*Saray, Ahilerin yardımı ile, Ahileri gereksinmeyecek derecede güçlenince, Ahiler ortadan kaldırıldı ya da loncalara çevrildi. Onun için ‘Ferman padişahın, dağlar bizimdir’ dendi.*” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 208) Halikarnas Balıkcısı’nın bu görüşünü doğrulayan araştırmacılar vardır. Onlara göre “*Osmanlı, merkezî yönetimi güçlendikçe Ahi birliklerini kontrolü altına almaya başlamıştır. Önceleri birlik yönetiminde hükümet onayından sonra göreve başlamaları sağlanmış, bu şekilde dolaylı bir denetim mekanizması kurulmuştur. Daha sonra bununla da yetinilmeyerek bazı yöneticiler tayinle işbaşına getirilmeye başlandı.*” (Ekinci, 1989: 53) Kimi araştırmacılar ise Ahiliğin loncalara dönüşmesini esnafların loncalara olan ilgisine bağlar. (Uslu, 1982: 40-41) Burada, Halikarnas Balıkcısı’nın belirttiği ilginç nokta, Dadaloğlu’nun ‘Ferman padişahın, dağlar bizimdir’ sözünü Ahilik için söylemiş olmasıdır. Saray, Ahilik kurumunu ortadan kaldırıncaya, saraya karşı bu söz söylendi.

O, “Hey Koca Yurt”un sayfalarında Ahilerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili görüşlerine devam eder ve Fatih’ten bahseder. Ona göre Fatih, hizmetlerin yanı sıra devletin gerilemesine de sebep olur. Fatih’i anlatırken şöyle der: “*...esnaf yardımlaşma kurumlarını – Ahileri*-kaldırmakla, sayısız hizmetlerinin yanı sıra imparatorluğun gerileyip kokuşma tohumlarını atmıştır. İstanbul’da, Saraçhane’de yalnız saraçları alıkoyması, ordunun güçlü bir bölümü olan süvari-sipahilerin atlarına eyer ve koşum yaptırmak içindi.*”

Osman’dan başlayarak ilk sultanlar kılıç kuşanmazlar; bir mesleğin çırağı olduklarını gösteren emekçi setini, yani önlüğünü kuşanırlar; ‘set çekerler’ di.

Fatih ise kılıç kuşandı.” (Halikarnas Balıkcısı, 2001: 328) Görüldüğü gibi, Halikarnas Balıkcısı, Ahilerin ortadan kalkmasının sebebi olarak Fatih’i görmektedir. Ona göre Fatih, Ahileri kaldırmış, sadece Saraçhane’deki saraçları alıkoymuştur, bunu yaparken de ordusunun çıkarını gözetmiştir. Bunun yanı sıra, Fatih’in Ahiliğe düşman olduğunu gösteren bir başka şey de, onun ilk sultanlar gibi meslek çırağı olduğunu belirten önlüğü kuşanmayıp, kılıç kuşanmasıdır. Yazarın burada bahsettiği önlük şeddîr; yani ilk sultanlar şed kuşanmışlardır ve birçok kaynak bunu doğrulamaktadır. Örneğin Sultan Birinci Murat şed kuşandığını bir vakıfnamede belirtmektedir: “*Ahilerden kuşandığım kuşağı Ahi Musa’ya kendi elimle kuşadup, Malkara’da Ahi diktim.*” (Uslu, 1982: 37) Bunun yanı sıra ilk sultanların kılıç

* Yazar, bu sözcüğe bir dipnot vermiş ve dipnotunda Ahileri din ve mezhebe bakmayan ekonomi ve zanaatçı birlikleri olarak tanımlamıştır. Halikarnas Balıkcısı, burada yine aynı yanlışla düşmüş ve Ahilerle lonca birliklerini birbirine karıştırmıştır.

kuşandıklarını belirtenler de bulunur. (Öz, 2001: 105) Burada ilginç olan nokta şudur: Halikarnas Balıkcısı bu eserinde kılıç kuşanmayı Ahilik dışı bir şey olarak gösterirken, “Düşün Yazıları” adlı kitabında şed kuşanma töreninin daha sonra kılıç kuşanma törenine dönüştüğünü vurgular. (Halikarnas balıkcısı B, 2002: 51) Ahiliğin Fatih ile beraber ortadan kalktığı görüşünü destekleyen araştırmacılar vardır. Onlara göre, Ahiliğin eriyişinin sebebi Osmanlı’nın imparatorlaşmasıdır ve bunu gerçekleştiren de Fatih’tir. Fatih ile beraber Ahi çevrelerine karşı kovuşturma, yasaklama, baskı ve giderek kıyım başlatılmıştır. (Öz, 2001: 118) Fatih’in Ahilere karşı yaptıklarına karşılık, Ahi Evran’ın türbe, tekke ve camisinin kendi döneminde yaptırılmış olması da ilginçtir. (Öz, 2001: 102) Ahilerin yerine lonca teşkilatının geldiği bilinmektedir. Lonca adı ve Fatih ile ilgili dikkate değer bilgilerden biri de şudur: “*Ticari ilişkilerin yoğunlaştığı Galata’da daha Fatih Sultan Mehmed devrinden itibaren Lonca isimli bir mahallenin varlığı dikkati çeker.*” (Kal’a, 2003: 211) Halikarnas Balıkcısı, Fatih’in şed yerine kılıç kuşanmasını, onu Ahilik karşısı biri olmasına bağlarken, bazı kaynaklar kılıç kuşanmanın Ahilik kültürüyle yakından ilgili olduğunu vurgular.* Kimi araştırmacılar da Ahiliğin, Fatih’in zamanından itibaren İran’a bağlı bir teşkilat haline geldiğini savunur. (Bozkuş, 2005: 194) Halikarnas Balıkcısı’nın Fatih’i Ahiliğin yok oluşunda büyük sebep olarak görmesine karşılık, bazı araştırmacılar, bütün suç Tanzimat aydını Reşit Paşa’ya yüklemektedir. (Çalışkan, İkiz, 1993: 97-98)

“Düşün Yazıları”nda, Halikarnas Balıkcısı’nın belirttiğine göre, Fatih ve Yavuz mağrurdur ve Ahiliği ortadan kaldırmak istemektedirler. Yazar, yazısını şu görüşlerle sürdürür: “*Hatta Fatih’in Çandarlı’yı Bizans İmparatoruna yardım ederek ihanet etmekle suçlaması manalıdır. İhanet etmemiştir, hatta belki de asıl İstanbul’u alan Çandarlı’dır, yani planı filan yapan. Ahiliğin eski Anadolu halkı ile ilişkisi dolayısıyla bu isnada bir hakikat rengi verilmeye çalışılmıştır.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 52) Fatih’i Ahiliği yok etmekle suçlayan yazar, bu kurumu Fatih’in büsbütün kaldıramadığını belirtir. Eğer Fatih Ahileri büsbütün ortadan kaldırsaydı, ordusu eyersiz ve gemsiz kalırdı. İstanbul’u aldıktan sonra, Yedikule’den Fatih Camii’ne kadar uzanan yeri, Fatih’in Ahilere bıraktığını ve buraya da Saraçhane dendiğini vurgular. Saraçların oturduğu yerlere; yani Ahi mahallelerine zabıta kuvvetlerinin giremediğini belirten yazar, sözlerine şöyle devam eder: “*II. Mahmut zamanına kadar bu böyle devam etti. Mesela Evliya Çelebi’ye göre, suç işleyenin biri, - Padişaha küfür etmek gibi-Ahi mahallesine kaçınca kurtuldu demek imiş. Ahiler onu teslim etmezlermiş. Osmanlı yıkılış devrinde haksızlıklara isyan hep Ahilerden gelirdi. Celaliler de sultanların zulmüne karşı isyan eden Ahilerdi, fakat bir çeşit soysuzlaşmış Ahi. Kuyucu Murat Paşa isyan eden bu Ahileri çoluk çocuklarıyla birlikte kuyulara diri diri gömer.*” (Halikarnas Balıkcısı B, 2002: 52)

---

* Güray Kırpık, a.g.m. , s. 86. Bir başka yazıda da Ahilerin şed kuşanmasıyla padişahların kılıç kuşanması arasında bariz benzerlikler olduğu belirtilir: Ahmet Gündüz, “Beylikler ve Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasi ve Askeri Rolü”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, 2005, s. 487.

Halikarnas Balıkcısı, daha sonra lonca kavramını açıklamaya başlar, ona göre loncalar Ahilerin değişmiş bir şeklidir. Ardından yazar, loncaların Mason ‘locaları’ ile ilişkisinin olup olmadığını sorar ve bu soruyu yanıtlamaz. Bu soru şöyle cevaplanabilir: “*Bu amaçla Ahiliğin Batınlık, Haşîşilik, Karmatilik, Melamilik ve Masonluk gibi siyasi, mezhebi ve süfi oluşumlardan etkilendiği, dolayısıyla bunlara benzetildiği görülmektedir.*” (Bozkuş, 2005: 188) “Hey Koca Yurt” kitabında belirttiği yanlış görüşü bu kitapta da savunan yazar, Ahiler arasında Hristiyanların çok olduğunu vurgular ve loncaların Fransız korporasyonunun aynı olduğu görüşüne de karşı çıkar. Kaynaklar lonca sözcüğünün kökeninin İspanyolca veya İtalyanca olduğunu belirtirken (Baer, 1977: 14), o, bu sözcüğün birlik kâsesi anlamına gelen Grekçe ‘loniciya’ dan geldiğini savunur; yani lonca kavramını da Ahiliği bağladığı gibi Yunan’a bağlar.

Yazar, kitabının sonunda bir daha Çandarlı’ya değinir ve onun Ahiler cemiyetinin reisi olduğunu, Fatih tarafından idam edildiğini aktarır.

SONUÇ

Görüldüğü gibi Halikarnas Balıkcısı, her üç eserinde de Ahilikten bahseder ve bilinenleri tekrar ettiği gibi, çok ilginç görüşler de ileri sürer. “Hey Koca Yurt”ta Halikarnas Balıkcısı’nın iddia ettiklerinin birçoğu yapılan bilimsel araştırmalarla desteklenmiştir. Bunların dışında yazarın kendine has düşüncelerine bakıldığında farklı yönler bulmak mümkündür. Mesela, Ahiliği sendikalara ve özellikle İngiliz sendikalarına benzetmesi, Mevlana’nın herkesçe bilinen ünlü sözünün onun Ahi olduğunu açıklıyor olması, Dadaloğlu’nun sözünün Ahilerin ortadan kaldırılmasıyla ilgili oluşu, Fatih’in Saraçhane’de yalnızca saraçları alıkoymasının asıl sebebi gibi ilginç konularda Ahilik tarihine ışık tutacak bilgiler vermiştir; fakat onun Ahiliği ısrarla hangi din ve ulustan olursa olsun herkese açık olarak belirtmesi yanlıştır; çünkü bilindiği gibi Ahilik sadece Türk Müslümanlar için geçerlidir. Halikarnas Balıkcısı’nın açıkladığı şey ise loncadır. Yazar, Ahilik kurumuyla, lonca’yı birbirine karıştırmıştır.

“Merhaba Anadolu”ya bakıldığında, yazarın Ahilerle ilgili kendi yorumlarını yapmadığı ve bilinenleri anlattığı görülür; fakat burada önemli olan belirttiklerinin doğruluğudur.

Halikarnas Balıkcısı, “Düşün Yazıları”nda gerçekten Ahilik tarihi açısından çok önemli konulara değinmiştir. Bir kere ona göre Ahilik ne İran ne de Türk kaynaklı bir kurumdur. Ahiliğin kökeni Yunan’a dayanır. Yazar, sürekli bunu savunmuş ve bu görüşünü kanıtlayabilmek için çabalamıştır. Halikarnas Balıkcısı’nın Ahilikle ilgili belirttiği bu görüşlerinin ardından, Ahilik kurumu İran kaynaklı mı, yoksa Türk kaynaklı mı tartışmalarına bir de Yunan’ı katmak gerekir.

KAYNAKÇA

- ARICI, Kadir, (1999), “Bir Sivil Toplum Kuruluşu Olarak Anadolu Ahiliği (Ahiyan-ı Rum)”, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.38-48.
- ARSLAN, Yusuf, (1996), Ahilik ve Ticaret Ahlâkı, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Trabzon.
- Âşık Paşazade, (2003), Osmanoğulları'nın Tarihi, Yay. Haz. Kemal Yavuz, M. A. Yekta Saraç, K Kitaplığı, İstanbul.
- AVCI, Ali Haydar, (2004), Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi, e Yayınları, İstanbul.
- BAER, G. , (1977), “Osmanlı Loncalarının Yapısı ve Osmanlı Sosyal Tarihinde Önemi”, Osmanlı Tarih Arşivi, İkdivitli Yayınları, C.1, S.1, İstanbul, s. 7-19.
- Baha Said, (1927), “Bektaşiler 3 Balum Sultan Erkânı”, Türk Yurdu, C. 19-5, S. 189-28, On Altıncı Sene, Nisan , s.149-165.
- BOZKUŞ, Metin, (2005), “Ahilik'te Mezhep Olgusu”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, s. 187-199.
- BOZYİĞİT, Yaşar, (2000), Simav'da Ahilik ve Ahiler, (Kendisi).
- CEYLAN, Kâzım, (2007), “Ahiliğin Osmanlı Devletinin Kurulmasındaki Etkileri”, II. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, Haz. M. Fatih Köksal, Ahi Evran Üniversitesi, Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, s. 95-102.
- ÇAĞATAY, Neşet, (1974), Bir Türk Kurumu Olan Ahilik, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.
- ÇALIŞKAN, Yaşar, İKİZ, M. Lütfi, (1993), Kültür, Sanat ve Medeniyetimizde Ahilik, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- DEMİR, Galip, (1999), “Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Ahilerin Rolü”, II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s. 95-112.
- DEMİRCİ, Mehmet, (1992), “Ahilik'te Tasavvufi Boyut: Fütüvvet”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VII, İzmir, s.83-90.
- EKİNCİ, Yusuf, (1989), Ahilik ve Meslek Eğitimi, MEB Yayınları, İstanbul.
- ERÖZ, Mehmet, (1973), “ Türk Kültüründe ‘Börk’ ‘Papak’ ve ‘Keçe Külâh’”, Töre, Yıl:5, S. 23, Nisan , s.3-6.
- ESİN, Emel, (1992), ‘Börk’, DİA, C. 6, İstanbul, s.327-328.
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, (1984), “Türk Kültüründe Börk”, Türk Folkloru, S. 64, Kasım, s. 8-9.
- GÜNDÜZ, Ahmet, (2005), “Beylikler ve Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahilerin Siyasi ve Askeri Rolü”, I. Ahi Evran-ı Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu, Bildiriler, C. 1, Haz. M. Fatih Köksal, Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları, Kırşehir, s.465-491.
- HALICI, Feyzi, (1986), “Ahilik ve Mevlevilik”, Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 163-169.
- Halikarnas Balıkcısı, (2001), Hey Koca Yurt, (Yay. Haz. Şadan Gökovalı), Bilgi Yayınevi, 6. Basım, Ankara.

- Halikarnas Balıkcısı A, (2002), Merhaba Anadolu, (Yay. Haz. Şadan Gökova), Bilgi Yayınevi, 7. Basım, Ankara.
- Halikarnas Balıkcısı B, (2002), Düşün Yazıları, (Yay. Haz. Azra Erhat), Bilgi Yayınevi, 5. Basım, Ankara.
- Halikarnas Balıkcısı, (2005), Anadolu Tanrıları, (Yay. Haz. Şadan Gökova), Bilgi Yayınevi, 9. Basım, Ankara.
- KAL'A, Ahmet, (2003), "Lonca", DİA, C. 27, Ankara, s.211-212.
- KAPLAN, Mehmet,(1991), Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3, Tıp Tahlilleri, Dergâh Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul.
- KAZICI, Ziya, (1988), "Ahilik", DİA, C. 1, İstanbul, s.540-542.
- KIRPIK, Güray, (2004), "Tarihi Gelişim İçinde Ahilik ve Lonca Müessesesi", Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Ahilik Araştırma Dergisi, C.1, S. 1, Yaz , s. 79-92.
- KOCATÜRK, Saadettin, (1986), "Fütüvvet ve Ahilik", Türk Kültürü ve Ahilik XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri, Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 13-47.
- KOLCU, Hasan,(2008), "Divan Şiirinde 'Türk- Türklük' ve Sihâm-ı Kazâ Örneği", Koü Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, S.1, Güz, s.35-58.
- KÖPRÜLÜ, Fuad, (1972), Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, Atay Kültür Yayınları, 2. Basım, Ankara.
- NECATİGİL, Behçet, (1978), 100 Soruda Mitologya, Gerçek Yayınevi, 3. Baskı, İstanbul.
- OCAK, Ahmet Yaşar, (1999), "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Ahilik ve Şeyh Edebalı: Problematik Açından Bir Sorgulama", II. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s 241-247.
- ÖZ, Baki, (2001), Bir Alevilik Yolu Ahilik, Can Yayınları (Adil Ali Atalay), İstanbul.
- TAESCHNER, Franz, (1953-1954) "İslam Ortaçağında Futuvva (Fütüvvet Teşkilatı)", (Terc. Fikret Işıltan), İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, C. 15, S. 1-4, s. 3-32.
- TARIM, Cevat Hakkı, (1948), Tarihte Kırşehir- Gülşehir Babailer, Ahiler, Bektaşiler, Yeniçağ Matbaası, 3. Baskı, İstanbul.
- USLU, Mustafa, (1982), "Ahi Birlikleri ve Loncalar", Millî Eğitim ve Kültür, Yıl:4, S.14,Mart, s. 28-45.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1982), Osmanlı Tarihi, C.1, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Dördüncü Baskı, Ankara.

ÖZET

Bu makalede, Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde Ahilik temel alınmıştır. Halikarnas Balıkcısı, eserlerinde Ahilikten bahsetmiştir; ancak onun eserleri bu güne kadar, Ahilik açısından, bilimsel olarak ele alınıp değerlendirilmemiştir. Bu makale ile onun eserleri, bilimsel olarak ilk kez ele alınıp değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Halikarnas Balıkcısı, Ahilik.

ABSTRACT

In this article it is mentioned Ahilik based on Halikarnas Balıkcısı's books. Halikarnas Balıkcısı has referred to Ahilik in his books; but they haven't been analyzed academically in terms of Ahilik until now. With this study his books are handled and analyzed academically for the first time.

Key Words: Halikarnas Balıkcısı, Ahilik.